

CU PRIVIRE LA ANCHETAREA CONTRAAMIRALULUI HORIA MACELLARIU PENTRU EVENIMENTELE DIN ZILELE DE 23 – 26 AUGUST 1944 DE LA CONSTANȚA

*Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA**

Sursele istorice, și avem în vedere documentele de la unitățile și eșalonul superior al Marinei Regale Române¹, la care cercetătorul trebuie să adauge în studiu memoriile contraamiralului Horia Macellariu, scrise în penitenciarul Gherla, și volumul său „În plin uragan”, apărut postum², ne relevă pentru zilele de 23 - 26 august 1944 evenimente complexe, de maximă importanță pentru orașul și portul Constanța, după ieșirea României din alianță cu Germania.

În calitate de comandant al Forțelor Maritime, iar din 28 august 1944 comandant superior al Dobrogei, amiralul Horia Macellariu a avut un rol major în decizia desprinderii de forțele germane din Constanța și părăsirea fără luptă și incidente armate a portului de către navele Amiral German din Marea Neagră precum și a trupelor terestre care s-au deplasat în Bulgaria.

Datorită problemelor deosebit de complexe care au apărut în relațiile cu comandanții Armatei Roșii, sosiți la Constanța, contraamiralul Macellariu este convocat la București pentru prezentarea situației din Dobrogea.

Nu va putea pleca imediat. În noaptea de 31 august/1 septembrie 1944 s-a produs un atac în portul Constanța la dana 23 cu două torpile, executat probabil de către un submarin german, intrarea în port fiind lăsată deschisă de sovietici. Nava „Oituz” a fost lovită în pupa, iar cheul din respectiva zonă afectat de ruptura produsă.

Deplasându-se în port amiralul Horia Macellariu constată că un comandor rus susținea că incidentul s-ar datora părții române. Cu fermitate, Macellariu i-a demonstrat ofițerului rus că responsabilitatea le aparține lor întrucât n-au permis măsurile de pază, de siguranță în afara portului și închiderea intrării. Evenimentul a amplificat neîncrederea sovieticilor în ofițerii români.

În dimineața zilei de 1 septembrie 1944 Horia Macellariu primește de la amiralul Oktyabrsky misiunea de a întocmi documentele unei operațiuni în care nave militare și comerciale sub pavilion român plecau la Odessa pentru asigurarea aprovizionării. Semnează ordinul de executare și la ora 16 plecă la București.

* Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România/ Academy of Romanian Scientists, 3 Ilfov, 050044, Bucharest, Romania.

¹ Vezi 23 august 1944. *Cazul amiralului Horia Macellariu. Testimonii*, prof.univ.dr. Valentin Ciorbea, dr. Dan Dragoș Sichigea (editori), Editura M.N.M.R. (Muzeul Național al Marinei Române), Constanța, 2021 (Passim).

² Contraamiral Horia Macelariu, *În plin uragan. Amintirile mele*. Prefață și îngrijirea ediției ediției Ioana-Maria Ionescu, Editura Sagittarius, 1998 (Passim); Valentin Ciorbea, *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989). Autobiografii din temniță. Miscellanea*, Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, București, 2016, pp. 138 și urm.

Pe 2 septembrie 1944 îl vizitează la spital pe viceamiralul Ion Georgescu, subsecretarul de Stat pentru Marină, internat pentru o rană la picior. Îi prezintă situația de la Constanța. Amiralul Georgescu îi comunică decizia luată de guvern de a-l schimba din funcția de Comandant Superior al Dobrogei și Comandant al Forțelor Navale și numirea la conducerea Școlilor Marine. A explicat că și-a făcut datoria conform ordinelor primite, că postul pe care era mutat era inferior. Își exprimă dorința de a reveni la Constanța. Amiralul Georgescu l-a rugat să accepte funcția, i-a dat asigurări că vor lucra împreună și-l va delega să-l reprezinte la ședințele guvernului. Nu a avut ce face și a acceptat. Viața sa a luat o turnură cu totul neașteptată. La Constanța va reveni după 31 de ani.

Află că în Consiliul Superior al Oștirii s-ar fi decis să fie trecut în poziția de cadru dispensabil. Generalul Victor Precup³ l-a informat că la sediul Partidului Comunist se depuseseră documente incriminatorii la adresa sa. Decide să adreseze ministrului de Război, generalul Ion Negulescu, un raport înaintat pe 31 ianuarie 1945. În document îi precizează ministrului că nu cunoaște motivele hotărârii, că în activitatea sa nu a făcut politică. Timp de 38 de luni a îndeplinit misiuni strict militare executate în Marea Neagră, „din ordinul șefilor mei ierarhici”, iar „conduita mea a fost neclintit ostășească și elogiată de toți comandanții mei, cum dovedește memoriu meu”.⁴

Generalul Negulescu a ordonat constituirea unei comisii formată din generalul Nicolae Pălăgeanu, comandatul Corpului teritorial 2 armată și un reprezentant al Subsecretariatului de Stat al Marinei. La 13 februarie 1945 a fost numit în comisie viceamiralul Alexandru Gheorghiu.

Horia Macellariu a întocmit la 5 februarie 1945 un memoriu cu evenimentele la care a fost implicate Forțele Navale Române între 23 august și 1 septembrie 1944. Documentul prezintă succint situația tehnică a navelor din Escadrila de distrugătoare, Escadrila de submarine, secțiile de canoniere, nave miniere, Escadrila de vedete torpiloare, Secția torpiloare, navele de servituți, misiunile în care se aflau navele, ordinul de încetare a ostilităților cu U.R.S.S. și măsurile luate. Memoriul sintetizează evenimentele și ordinele date pe zile: 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31 august 1944 și 1 septembrie 1944.

Comisia și-a încheiat cercetarea pe 3 martie 1945. Pentru realizarea primului raport care analizează evenimentele din zilele de 24-26 august 1944, membrii comisiei au discutat cu generalul Costin Ionașcu, contraamiralul Horia Macellariu, căpitanul comandor Constantin Niculescu, subșeful Statului Major al

³ Generalul Victor Precup (1889-1958) a fost integrat după Primul Război Mondial în armata română cu gradul de căpitan; s-a implicat în reinstalarea pe tron a lui Carol al II-lea; devine anticarlist; a fost arestat și întemnițat la Doftana, unde l-a cunoscut pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, liderul comuniștilor din închisoare, devine simpatizant și membru al Partidului Comunist (vezi cap. IV. *Cazul Precup și asasinarea lui Mihail Moruzov*, în Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, pp. 61-74.

⁴ 23 august 1944, p. 162.

Marinei, locotenent-comandor Corneliu Lungu, șeful Secției Operații din Statul Major al Marinei. După analiza documentelor și a informațiilor date de cei chestionați s-a concluzionat:

- În ziua de 24 august 1944 ordinul era ca unitățile române să nu îi stârneasă pe germani;
- Ordinul primit de Divizia a 9-a (nr. 678.586 din 25 august 1944) era **„de a dezarma sau alunga pe germani”**;
- Germanii au acceptat ultimatumul generalului Costin Ionașcu de retragere a forțelor. Bateria „Tirpitz” a fost retrasă în noaptea de 25/26 august 1944. Prin puterea de foc și poziția foarte bine consolidată bateria *„avea o acțiune directă și masivă asupra întregului port Constanța, asupra orașului și coastei până la 36 km”*. Provocată putea distruge flota și orașul Constanța;
- Forțele germane aveau *„o evidentă superioritate pe coasta mării”*; forțele germane și române erau intercalate; desprinderea unităților române și intrarea într-un dispozitiv de atac ar fi produs riposta artileriei germane cu consecințe distrugătoare;
- În port forțele germane puteau lovi cu foc întregul port și toate navele; *„dacă s-ar fi cerut forțelor române de a interveni în contra germanilor în zona Constanța ar fi dus la un dezastru național, căci s-ar fi distrus toată flota, tot portul și o bună parte din orașul Constanța”*. Navele germane nu mai puteau fi dezarmate întrucât transmiterea ordinului s-a făcut la ora 17.30 pe 25 august 1944. Navele și trupele germane părăsiseră portul, iar unitățile de uscat trecuseră frontiera româno-bulgară *„Deci navele germane cari fuseseră în portul Constanța nu mai puteau fi dezarmate”*(Sic).⁵

Al doilea raport evaluează activitatea contraamiralului Horia Macellariu, care a preluat funcția de Comandant superior al Dobrogei pe 28 august 1944, după plecarea generalului Costin Ionașcu împreună cu Divizia a 9-a în noua misiune.

Documentul reține ordinele și măsurile dispuse de Horia Macellariu:

- În consens cu hotărârea eșalonului superior a precizat cadrul de cooperare cu flota sovietică, în unități române, cu comanda românească împotriva inamicului german;
- După ultimatumul amiralului Gorșkov, comandantul Flotei de Dunăre a U.R.S.S. de a se preda navele sub pavilion român de la Tulcea a cerut dispoziții de la eșalonul superior;
- A transmis în termen ordinele primite de la eșalonul superior navelor de la Tulcea; a dat ordine unităților navale pentru asigurarea intrării în baraje și întărirea pazei depozitelor germane;
- A luat măsuri și a întocmit documente pentru asigurarea ordinii în Constanța;

⁵ *Ibidem*, pp. 181-182.

- A organizat paza la magazinele din port și inventarierea materialelor capturate;
- Pentru evitarea posibilității ca navele din baza Constanța să aibă soarta celor de la Tulcea a intervenit prompt la eșalonul superior obținând poziția Ministerului Afacerilor Străine. A fost informat că va pleca la Moscova o delegație pentru negocieri, iar la Tulcea va fi trimis un reprezentant al guvernului pentru clarificări cu amiralul Gorșkov;
- După primirea ultimatumului comandamentului Flotei Sovietice, Horia Macellariu s-a consultat cu generalul Eftimiu, reprezentantul guvernului pentru răspunsul dat amiralului Oktyabrsky. În esență dată fiind situația existentă, documentul preciza că germanii sunt alungați, ca atare nu înțelegea oportunitatea ultimatumului; toate documentele privind barajele și zonele minate vor fi date comandamentului sovietic; cooperare numai în unități române; solicită fixarea legăturii între comandamentul român și rus;
- Stabilirea măsurilor de pilotare a navelor ruse care intră pe 30 august 1944, ora 2.40;
- Se trimit la Statul Major al Marinei solicitările trupelor ruse în materiale, spații, mașini, combustibili, libera circulație a rublei ș.a.

Informat de Statul Major al Marinei referitor la cerințele rușilor, Ministerul de Externe precizează că pretenția rușilor de a controla materialele nu se va accepta. Dacă se insistă cu forța, se va protesta, nu se acceptă comandament sovietic la Constanța întrucât situația „*nu era de ocupație militară*”.⁶ În realitate trupele sovietice se comportau ca învingători și ocupanți.

- Se pun la dispoziție spațiile solicitate;
- Circulația rublei nu se acceptă, problema urmând să fie discutată de reprezentantul guvernului Valerică Georgescu cu mareșalul Feodor Tolbukhin (1894-1949), comandantul trupelor sovietice de ocupație;
- Chemarea amiralului Macellariu la București pe 31 august 1944;
- Despre atacul cu torpile din noaptea de 31 august – 1 septembrie 1944, raportul comisiei de anchetă a reținut protestul amiralului Macellariu la reproșurile comandantului rus Derevenko, care învinuia partea română;
- Plecarea la ora 16.00 (1 septembrie 1944) a amiralului Macellariu pe care o anunța în scris amiralilor ruși, Basiste și Azarov, dar și comandantului unităților terestre ruse.

Comisia de anchetă concluzionează după evaluarea cu atenție a tuturor surselor și informațiilor că a existat „*o situație nelămurită dintre forțele noastre și forțele sovietice*”; Guvernul, Marele Stat Major și Statul Major al Marinei au acționat și dirijat „*atitudinea forțelor noastre pe o declarație de armistițiu și pe declarația d-lui Molotov, a căror prevederi nu au fost de fapt acceptate și semnate de U.R.S.S. decât la data de 12 septembrie 1944*”.⁷ Forțele române se

⁶ *Ibidem*, p. 191.

⁷ *Ibidem*, p. 193.

considerau aliate și cobeligerante, în consecință raportul comisiei general Nicolae Pălăgeanu și viceamiral Al. Gheorghiu preciza că „toate ordinele care s-au dat (de) contraamiralul Macellariu Horia vizau aceste lucruri (aliați și cobeligeranți)” (Sic).

Comandanții ruși nu primiseră niciun ordin referitor la armistițiu. În consecință îl considerau pe Horia Macellariu și forțele armate pe care de comanda „drept învinse și prin urmare toate punctele de vedere la discreția forțelor U.R.S.S.”.⁸ De altfel în seara lui 25 august 1944 (ora 21.15) I.V. Stalin și mareșalul S.K. Timošenko au semnat un ordin adresat Fronturilor 2 și 3 ucrainiene care intraseră în România de a continua misiunile de luptă și după comunicatului Regelui Mihai din 23 august 1944. Se ordona ca să se explice comandanților români că „Armata Roșie nu poate înceta operațiunile militare până când nu vor fi lichidate forțele armate ale nemților”. Pentru unitățile române care se predau „organizat, în componență completă, să fie primite în condiții speciale”. Unitățile care se angajau în lupta cu inamicul german își păstrau organizarea și armamentul. De la regiment la Statul Major al diviziei se vor încadra ofițeri ruși, iar diviziile vor lupta ca unități distincte, dar între formațiunile sovietice în baza ordinelor transmise de Statul Major rus. Formațiunile române care refuzau să lupte trebuiau dezarmate, militarii arestați și trimiși în lagăre. Asigurarea resurselor revenea României.⁹

Revenind la Raport se constata că datorită situației și ordinelor primite, contraamiralul Macellariu s-a aflat în situații dificile, preocupat de aplicarea ordinelor eșalonului superior și astfel „să pară nesincer față de comandantul sovietic”.¹⁰

Contraamiralul Macellariu a abordat relațiile cu comandanții ruși cu demnitate, hotărât să apere interesele statului român și să realizeze cooperarea cu trupele ruse contra inamicului german. A trebuit să facă față unor situații deosebit de grele în care l-au pus comandanții ruși. Luând cunoștință de conținutul raportului comisiei generalilor Pălăgeanu-Gheorghiu, care a cercetat și evaluat corect activitatea sa, Horia Macellariu adresează viceamiralului Bărbuneanu la 10 martie 1945 o succintă solicitare în care sintetizează aprecierile comisiei. Pe 17 martie 1945 cere modificarea notării de serviciu din *Memoriu* pe care i-o făcuse, pentru anul 1944, amiralul Georgescu defavorabil.

Activitatea sa dedicată Marinei Regale, excepționalele sale merite pe frontul Mării Negre nu au mai contat, la 24 martie 1945 a fost trecut în rezervă, abuziv și nemeritat. Corabia strălucitei sale cariere a tras la cheu definitiv, după 31 de ani, 3 luni și 23 de zile.

Decorațiile naționale și străine sunt mărturii ale valorii sale de excepțional comandant:

⁸ *Ibidem*, p. 194.

⁹ Alesandru Duțu, *Al Doilea Război Mondial (1 septembrie 1939 – 2 septembrie 1945). O altfel de cronologie*, Editura Univers Enciclopedic, 2021, pp. 565-566.

¹⁰ 23 august 1944, p. 194.

1. Ordinul „Coroana României” în gradul de Cavaler cu spade și panglica de „Virtutea militară”;
2. Ordinul „Crucea de război 1916-1918” cu baretele 1916-1918;
3. Medalia „Victoria”, 1921;
4. Ordinul „Steaua României” în grad de Cavaler;
5. Ordinul „Coroana României” în grad de Ofițer;
6. Medalia „25 de ani de serviciu”;
7. Medalia „Peleş”;
8. Ordinul „Virtutea Maritimă”, clasa a II-a;
9. Ordinul „Steaua României” în grad de Mare Ofițer;
10. Ordinul „Coroana României” în grad de „Comandor cu spade”;
11. Ordinul „Vulturul German”, clasa I-a cu spade;
12. Ordinul „Crucea de Fier” clasa a II-a (Germania);
13. Ordinul „Crucea de Fier” clasa I-a (Germania);
14. Ordinul „Crucea de Fier” în grad de Cavaler (Germania);
15. Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a;
16. „Legiunea de Onoare” în grad de Cavaler (Franța);
17. O decorație de război oferită de Slovacia;
18. O decorație de război oferită de Croația;

Problemele sale nu s-au încheiat. Este vânat de Comisia Aliată de Control (Sovietică), care cere guvernului dr. Petru Groza să fie anchetat. I se aduc învinuiri nefondate: colaborator apropiat al amiralului Brinkmann, atitudine criminală la 23 august 1944 deoarece a facilitat retragerea armatei germane și mai mult, ar fi pregătit planuri pentru a respinge trupele sovietice de pe litoralul românesc.

Viceamiralul Bogdenko, președintele Comisiei Aliate de Control (Sovietică) îi aduce grave acuze amiralului Horia Macellariu: nu a respectat Convenția de Armistițiu și se face vinovat că nu s-a opus plecării flotei germane din portul Constanța. Bogdenko cere răspicat judecarea lui Macellariu. Se pune întrebarea care convenție de armistițiu? Documentul nu fusese încheiat în intervalul 23-26 august 1944.

La sediul din București al Partidului Comunist se depun delațiuni. Demn, Macellariu refuză să meargă la Partidul Comunist, fiind încrezător în poziția șefilor săi ierarhici.

În baza a două acuzații, „*scrise la aceeași mașină de scris și având același conținut*”¹¹, este anchetat de acuzatorul public Dumitru Săracu, care în cazul Horia Macellariu se va dovedi corect. Din cercetarea celor 35 de documente solicitate Statului Major al Marinei și anchetarea lui Macellariu conchide că acuzațiile „*nefiind dovedite, nu se poate face în speță aplicarea nici unui text din Legea 312/1945 (din 24 aprilie 1945 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul Țării sau de crime de război n.n.) în sarcina sa negăsindu-se nici o culpabilitate*”.¹²

¹¹ Valentin Ciorbea, *Contraamiralul Horia Macellariu*, p. 154.

¹² *Ibidem*, p. 155.

Comisia Aliată de Control (Sovietică) și-a continuat presiunea asupra instituțiilor românești pe tema 23 august 1944 la Constanța și a cazului Horia Macellariu. Viceamiralul Bogdenko a adresat în numele Comisiei Aliate de Control la 11 septembrie 1945 un set de întrebări Tribunalului Poporului, Cabinetul 7. Răspunsul este întocmit de Dumitru Săracu care conchide: „*Dacă fuga flotei germane din portul Constanța s-ar fi produs după primirea ordinului de deschiderea focului contra ei atunci culpabilitatea contraamiralului ar fi fost indiscutabilă*”.¹³

Viceamiralul Bogdenko trimite la 13 decembrie 1945 o altă notă în care revine tema poziției flotei române în evenimentele declanșate după lovitura de stat de la 23 august 1944, dând o interpretare tendențioasă. La Constanța și în porturi din Delta Dunării flota română ar fi acționat până la 25 august 1944 alături de flota germană împotriva Uniunii Sovietice. Trupele germane terestre au operat de asemenea la Constanța și pe litoral împotriva Uniunii Sovietice. Până la ora 4.00, în dimineața zilei de 24 august 1944 la Constanța și în porturile Dunării Maritime, „*N-au fost operațiuni militare între români și germani, ci invers a avut loc faptul așa rușinos pentru România când Flota Maritimă Militară din Constanța, în mod legal și fără pierderi să scoată din Constanța la data de 25 august 1944 toate vasele lor militare de comerț, trupele de uscat și bateriile*”. Din această cauză aviația sovietică, perorează Bogdenko, a efectuat misiuni de bombardament.¹⁴

La 8 ianuarie 1946 Mihail Ghelmegeanu, președintele Comisiei Române pentru aplicarea Armistițiului, este atenționat de Bogdenko asupra evenimentelor din zilele de 24-25 august 1944 venind cu aceeași interpretare uluitoare. Nu ar fi aplicat prevederile Convenției de Armistițiu semnată după cum am precizat pe 12 septembrie 1944 (!!!). Adică n-a dezarmat și arestat trupele și navele germane în baza unui document încă nesemnat. Viceamiralul Bogdenko reproșează lui Ghelmegeanu că organele române nu au făcut cercetări și n-au pedepsit vinovații. Consideră „*starea de fapt intolerabilă*” și cere anchete și pedepse.¹⁵ Deși nu este nominalizat în document, contraamiralul Horia Macellariu era primul vizat.

Mihail Ghelmegeanu trimite o informare lămuritoare președintelui Consiliului de Miniștri Dr. Petru Groza privind învinuirile viceamiralului Bogdenko. O nouă atenționare este trimisă de generalul Vinogradov, șeful Statului Major al Comisiei Aliate de Control (Sovietice) președintelui Consiliului de Miniștri, Dr. Petru Groza, prin care se respinge sentința dată în cazul Macellariu. Comisia Aliată consideră vinovați, unități și persoane „*care trebuiau să se opună plecării flotei germane și n-au procedat așa*”. Se cere anchetă „*cât mai repede*” și rezultatele să fie transmise Comisiei Aliate.¹⁶

A fost sesizat și Subsecretariatul de Stat al Marinei pentru a-și preciza poziția. Amiralul Petre Bărbuneanu comunică în scris șefului guvernului că a ordonat Statului Major pregătirea unui memoriu privind evenimentele de la 23

¹³ 23 august 1944, p. 207.

¹⁴ *Ibidem*, p. 208.

¹⁵ *Ibidem*, p. 215.

¹⁶ Apud Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, pp. 169-170.

august 1944 și poziția Marinei Regale. Solicită constituirea unei comisii speciale cu misiunea „Să scoată concluziunile necesare față de învinuirile aduse de Comisiunea Aliată de Control în România”.¹⁷

Subsecretariatul de Stat al Marinei a întocmit un document sintetic „Observațiuni asupra evenimentelor care au avut loc la Mare și la Dunăre de la 23 august 1944, privitoare la atitudinea forțelor Marinei Regale, față de forțele germane” semnat de amiralul Petre Bărbuneanu. Prin explicații clare și succinte prezintă misiunile Marinei Regale la 23 august 1944, încetarea operațiunilor militare împotriva U.R.S.S., poziția față de trupele germane. Se precizează că nefiind provocări din partea germanilor nu au fost declanșate acțiuni militare, Statul Major al Marinei nu a ordonat nimic în respectivul sens, iar fără ordin superior comandantii unităților Marinei Regale „nu puteau să-și ia răspunderea de a începe lupta pe cont propriu”.¹⁸ Se punctează misiunile antigermane îndeplinite pe Dunăre care au dus la capturarea a 138 de nave germane preluate de U.R.S.S.

Pentru cooperarea cu sovieticii comandamentul Marinei Regale a depus eforturi, dar faptul că armistițiul nu era cunoscut de Comandamentul Naval Sovietic „realizarea unei cooperări, chiar din primul moment a suferit întârzieri”.¹⁹ Raportul pune dezarmarea și luarea navelor de sovietici pe seama „unor întâmplări nenorocite, străine de voința și acțiunea comandanților români”.²⁰ La 28 februarie 1946 generalul de divizie Vinogradov, șeful Statului Major al Comisiei Aliate de Control (Sovietică) trimite guvernului Dr. Petru Groza o adresă în care revine asupra necercetării și nestabilirii vinelor celor vinovați de plecarea flotei germane de la Constanța fără „opunere din partea flotei de pază litorală a României”.²¹

Din adresă aflăm că s-a trimis un răspuns. Cercetările făcute de Tribunalul Poporului au stabilit nevinovăția contraamiralului Horia Macellariu. Vinogradov sublinia că „nu poate să fie luată în considerație de noi”, cum se comunicase ministrului Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu. Pentru sovietici nu conta justiția română.

În numele Comisiei Aliate de Control (Sovietică) Vinogradov „insistă asupra măsurilor ce trebuiesc luate, că faptul plecării flotei germane din Constanța la 25.08.1944 să fie cât mai repede anchetat de către organele cu autoritate și rezultatul cercetărilor să fie comunicat Comisiei Aliate de Control în termen cât mai scurt”. Horia Macellariu rămâne ținta principală a conducerii sovietice a Comisiei Aliate de Control, iar dezincriminarea nu era acceptată.

Întrucât presiunea și nerăbdarea sovieticilor a atins cote înalte pentru a răspunde presiunilor, ministrul de Război, generalul Constantin Vasiliu-Rășcanu, a dat curs Memoriului Secretariatului de Stat al Marinei din 23 ianuarie 1946 de a se constitui o comisie condusă de către generalul de corp de armată, Mihail Lascăr în calitate de președinte și membrii general de divizie, Grigore Nicolau și general de

¹⁷ Ibidem, p. 221.

¹⁸ Ibidem, p. 222.

¹⁹ Ibidem, p. 224.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, p. 227.

brigadă Ioan Popescu. Comisia a fost numită pe 14 martie 1946. Raportul comisiei Mihail Lascăr a fost depus conducerii Ministerului de Război pe 20 mai 1946.

Generalul Vinogradov își manifestă printr-o nouă adresă înaintată Ministerului de Război la 23 mai 1946 nemulțumirea că nu fusese informat asupra rezultatelor cercetărilor. Pe un ton ferm notifică: „*Dacă, Comisia Aliată de Control încă o dată atrage atenția D-voastră spre a da dispoziție pentru urgentarea comunicării rezultatului cercetărilor cazului plecării nestingerite a flotei germane din apele României*”(Sic).²²

După ce a studiat documentele depuse de generalul Mihail Lascăr, ministrul Constantin Vasiliu-Rășcanu înaintează cabinetului Președenției Consiliului de Miniștri rezultatele și documentele susținătoare: „*raportul Comisiei de anchetă 43 de file, cu 2 anexe 5 file; un dosar cu documente anexe 5 file; un dosar cu documente anexe la raportul comisiei de anchetă 113 file; Memoriu întocmit de Subsecretariatul de Stat al Marinei relativ la evenimentele ce au loc la Mare și Dunăre după 23 august 1944; 1 dosar text 50 file; 1 dosar anexe (44 anexe conform opisului*”(Sic). În adresa de depunere a dosarelor generalul C. Vasiliu-Rășcanu raporta lui Petru Groza poziția sa: „*Sunt de acord cu concluziunile Comisiei de cercetare că numai împrejurările excepționale au făcut ca flota germană să poată părăsi portul Constanța, fără a fi atacată. Incidentele de pe Dunăre sunt datorită necunoașterii situației zilei de către cei în cauză*”.²³

Revenim la conținutul documentului realizat de comisia Mihail Lascăr intitulat „*Raport cu rezultatul cercetărilor întreprinse de Comisia specială constituită conform Ordinului Domnului Ministru de Război Nr. 21.885 din 14 martie 1946 pentru stabilirea răspunderilor față de învinuirile aduse de Comisia Aliată de Control cu privire la evenimentele ce s-au petrecut la Mare și Dunăre după 23 August 1944*” (Sic).²⁴

Comisia specială Mihail Lascăr a studiat și analizat documente variate începând cu Memoriu Statului Major al Marinei, Jurnalele operative reconstituite, „*originalele fiind pierdute sau capturate sau predate U.R.S.S.*”, dosarele operative existente, rapoartele primite de comandanții din unitățile terestre și de la nave, memoriile scrise, dar și explicațiile date de comandanții marilor unități din Dobrogea: contraamiralul Horia Macellariu, contraamiralul Alexandru Stoianovici, comandorul Nicolae Bardescu și generalul Costin Ionașcu. La comisie au mai fost intervievați și alți ofițeri care au avut responsabilități importante în evenimentele de după 23 august 1944 în Marina Regală.

După prezentarea conținutului adreselor Comisiei Aliate de Control (Sovietice) cu învinuirile aduse conducerii Marinei Regale privind neexecutarea prevederilor Convenției de Armistițiu (art. 1 și 2), situație care nu este investigată de organele abilitate și nimeni nu este incriminat,²⁵ Comisia Lascăr evaluează raportul de forțe româno-germane la 23 august 1944. La categoria nave unde

²² *Ibidem*, p. 233.

²³ *Ibidem*, p. 235.

²⁴ *Ibidem*, p. 236.

²⁵ *Ibidem*, pp. 236-237.

„germanii dispuneau de o mare superioritate numerică de vase (79 față de 25), care era și mai evident că din totalul navelor române, numai 3 erau disponibile”²⁶. Navele române și germane erau intercalate.

La forțele de litoral, românii dispuneau de 11 baterii de coastă cu 39 guri de foc, dispuse de la Gura Portiței la Vama Veche cu bătaie între 10 și 15 km. Germanii aveau 2 baterii „Tirpitz” cu 3 tunuri de 280 mm cu lovire la 35 km și „Ivan D.”, cu 4 tunuri de 150 mm cu bătaie la 18 km. Calibrul mare și puterea de concentrare a focului pe port și oraș le asigura „*un avantaj marcant*”,²⁷ conchide Comisia Lascăr.

La forțele terestre, Divizia a 9-a avea 12 batalioane, dispuse pe litoral și în adâncime. Germanii aveau 11-12 batalioane, din care 5 puternic înarmate, 4 erau la Constanța și 1 la Mangalia. Germanii erau superiori prin armamentul de infanterie. Se puteau concentra rapid dispunând de mijloace de transport și erau bine instruiți.

La Dunăre, românii aveau superioritatea dată de cele 6 monitoare, 2 vedete fluviale, flotila de dragaj și gruparea de siguranță (2 vedete fluviale, 2 stații plutitoare de 47 mm, 2 pontoane ASA, nave de comandament și auxiliare. Germanii aveau la Sulina 4 nave de dragaj (R-boat), 6 pontoane de transport (M.F.R.), 2 vânătoare de submarine (K.F.K.) și 1 remorcher. Între Galați și Ismail dispuneau de 18 pontoane și o unitate de dragaj fluvial pentru zona Galați și Sulina.

Forțele terestre românești dominau zona Deltei Dunării și a litoralului fluvial de la Jibreni la Sf. Gheorghe (3 batalioane de infanterie marină, 1 companie de debarcare, 1 baterie aruncătoare de 120mm, 4 baterii de câmp, 4 baterii de coastă, 4 baterii artilerie A.A. și 1 stație artilerie grea. Existau, cum au constatat membrii Comisiei speciale, dezavantaje datorate dispunerii pe un sector întins, lipsit de mijloace de comunicație și capacitate de manevră.

Comisia specială a analizat organizarea comandamentelor reținând responsabilitățile. Comandamentul Flotei Maritime se subordona Amiralului German din Marea Neagră pentru misiunile de convoaie, siguranța comunicațiilor și operațiunilor contra forțelor inamice de suprafață, dincolo de bătaia tunurilor artileriei. Orice misiune trebuia aprobată de Statul Major al Marinei Regale.

Comandamentul Litoralului Maritim și Fluvial era subordonat Statului Major al Marinei. La Dunăre Comandamentul Forțelor Navale Fluviale se subordona Statului Major al Marinei și obligativitatea de cooperare cu unitățile terestre Divizia a 9-a se subordona Corpului 2 Armată, primea ordin direct și de la Marele Stat Major. Raportul răspunde și la întrebarea cum se execută actul de comandă în preajma zilei de 23 august 1944. Două Directive operative, nr. 48 din 10 februarie 1944 al Marelui Stat Major și nr. 2 al Statului Major al Marinei făceau precizările necesare executării actului de comandă, coordonarea tuturor forțelor terestre, aeriene și maritime. Forțele navale maritime, de litoral și fluviale acționau în misiuni cu forțele terestre și aviația pentru a ține inamicul cât mai departe de litoral. În ipoteza în care inamicul debarca, toate forțele maritime și fluviale din

²⁶ *Ibidem*, p. 138.

²⁷ *Ibidem*.

Dobrogea se subordonau Corpului 2 Armată, mai precis Divizia a 9-a. Conform Directivei nr. 48. Statul Major al Marinei își menținea poziția de eșalon superior.

Autorii Raportului au conchis că organizarea și executarea actului de comandă „*era complicată și greoaie, dând posibilitatea la interpretări în detrimentul clarității și precizării misiunilor*”.²⁸ Comandantul Forțelor Navale Maritime, se preciza în concluzie la prima parte a raportului, că nu se subordona operativ Diviziei a 9-a, dar avea consemn să participe cu navele din port la misiunile precizate de generalul Costin Ionașcu. Documentul preciza că la 25 august 1944 forțele germane din portul Constanța și litoral se aflau în poziția de inamic debarcat.

Următoarea temă avută în vedere de autorii Raportului a fost precizarea evenimentelor și stabilirea fazelor de derulare. Raportul propune două faze. Prima debutează cu „*declararea armistițiului*” pe 23 august 1944, și durează „*până la începerea ostilităților contra trupelor germane*”. Cea de a doua fază ține „*până la lichidarea forțelor germane*”. La Marea Neagră în Faza 1 s-au derulat trei evenimente: „*încetarea ostilităților față de U.R.S.S.; încetarea subordonării față de Comandamentul german; expectativă față de armata germană*”. Raportul subliniază că s-a acționat în baza ordinelor primite de la eșalonul superior. În continuare sunt enumerate misiunile ordonate și activitățile imediate începând cu ora 22.45: alarma, siguranța la nave, supraveghere a germanilor, tăierea legăturilor de transmisiuni cu germanii, evitarea provocării germanilor, desprinderea de comandamentul german ș.a. Raportorii evidențiază că unele măsuri luate de comandamentele marilor unități din Dobrogea au devansat ordinele de la eșaloanele superioare „*ceea ce denotă acte de inițiativă juste și conforme cu situația creată în urma Proclamației Regelui și Comunicatelor Guvernului*” (Sic).²⁹

Evaluând ordinele și dispozițiile stabilite de comandamentul Forțelor Navale Maritime și Divizia a 9-a s-a concluzionat că scoaterea navelor din portul Constanța în Mare ar fi determinat germanilor suspiciunea de provocare, iar sovieticilor de încălcare a armistițiului. Separarea navelor sub pavilion român în port impunea manevre și spațiu pentru ambele flote, operațiune inoportună în situația dată. Măsurile luate de germani de alarmare excludeau surprinderea din partea navelor românești. Dacă s-ar fi acționat, totuși, în situații de eșec consecințele pentru flotă și port ar fi fost devastatoare.

Raportul reține evenimente din 24 august 1944, precum atenționarea germană, convocarea amiralului H. Brinkmann de generalul Costin Ionașcu, cerințele impuse acestuia, primirea de către Divizia a 9-a la ora 13.00 a ordinului Marelui Stat Major de a trimite de urgență 3 batalioane și 3 baterii la București. Îmbarcarea în tren s-a făcut la ora 20.00, germanii evacuează în noaptea de 24/25 august 1944, postul de comandă de la Carlton.

25 august 1944 are în Jurnalul zilei survolări de avioane sovietice, bombardarea portului Constanța, deplasarea Batalionului 4 din Regimentul 40

²⁸ *Ibidem*, p. 242.

²⁹ *Ibidem*, p. 244.

infanterie la Ianca pentru reluarea controlului aeroportului preluat de germani, la Cernavodă este făcut prizonier generalul Eckart von Tschammer und Osten, comandantul trupelor germane din Dobrogea, primirea ordinului „*pentru dezarmare sau alungarea trupelor germane din Dobrogea*” (s.n.) de comandatul Diviziei a 9-a. Raportul conține câteva concluzii la evenimente din Faza I-a: comandamentele din Dobrogea au avut inițiative juste dovadă a înțelegerii „*momentului politico-militar în fața căruia au fost puși*”.³⁰ Ordinele de la eșaloanele superioare „*au fost executate cu loialitate și strictețe*”.³¹

Pentru a evita posibile interpretări de agresiune nu s-a ripostat împotriva atacurilor avioanelor sovietice. Autorii Raportului subliniază că „*buna credință și sinceritatea arătate de comandamente și unități trebuiesc relevate în mod deosebit*”. Nu s-a putut stabili „*vreun act de colaborare cu germanii, dar nici cel puțin o vagă intenție*”.³²

Faza a II-a începe în opinia autorilor Raportului odată cu primirea, la ora 11.45 de către Divizia a 9-a, pe 25 august 1944 de la Marele Stat Major, ordinul telefonic privind blocarea deplasării trupelor germane din Dobrogea în Muntenia; dezarmarea sau alungarea trupelor germane în Bulgaria. Ora 13.00 se dă ultimatumul trupelor germane de a părăsi regiunea Dobrogea în două ore; plecarea flotei germane începând cu ora 14.00 sub asigurarea bateriei „Tirpitz”, care a plecat în noaptea de 25 august. La ora 17.30 comandamentele de Marină au primit ordine să dezarmeze germanii. Peste 30 de minute de la Statul Major al Marinei se primește ordinul în detaliu. Dezarmarea navelor germane și de litoral se va face în cooperare cu Divizia a 9-a. germanii dezarmați trebuiau internați în lagăre ori alungați peste granița româno-bulgară.

Raportul subliniază că „*Ambele ordine au fost primite după ce flota germană părăsește portul Constanța*”.³³ S-au luat măsuri de protecție a portului Constanța și Mangalia, de camuflare, paza depozitelor, blocarea navelor germane de pe Dunăre. Nu a intrat în calcul urmărirea navelor germane neavând nave disponibile, întinericul care se apropia, depărtarea vapoarelor inamice, posibila acțiune a bateriei „Tirpitz”, „*operația nu era în acord cu hotărârea luată prin ultimatumul dat forțelor germane de Divizia a 9-a de a părăsi portul Constanța*”.³⁴ Nici Statul Major al Marinei nu a avut în intenție urmărirea navelor germane, „*dacă ar fi socotit-o necesară ar fi ordonat-o*”.³⁵ Flota germană plecată din Constanța a pierdut 45% din totalul navelor și 75% din forța combativă. Divizia a 9-a a început în 26 august 1944 să se deplaseze pe calea ferată pentru a se alătura unităților care luptau pentru eliberarea Transilvaniei, Horia Macellariu era comandant superior al Dobrogei pentru apărarea regiunii contra germanilor.

³⁰ *Ibidem*, p. 248.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, p. 250.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

Cercetarea s-a limitat la evenimentele din zilele 23-26 august 1944 așa cum s-a cerut comisiei Mihail Lascăr. Concluzii după evaluarea evenimentelor din Faza a II-a surprind responsabilitățile și efectele plecării navelor și unităților germane din Dobrogea. Raportul subliniază că „*hotărârea de a impune plecarea flotei germane să părăsească Portul Constanța, fără luptă, într-un timp fixat, aparține comandantului Diviziei a 9-a, care exercita comanda în zona portului Constanța în condițiile directivelor operative*”.³⁶ Generalul Ionașcu a justificat decizia în fața Comisiei speciale prin consecințele blocării plecării navelor germane, izbucnirea unei confruntări armate defavorabile întrucât forțele germane erau superioare. Distrugerea navelor și a portului ar fi pus trupele sovietice în imposibilitatea utilizării lor. S-au evitat consecințele dramatice pentru conștanțeni. Unitățile Diviziei a 9-a primiseră misiunea de a participa la eliberarea Ardealului și în consecință nu trebuiau expuse.

Prin dezarmarea a 12.953 de militari germani s-a facilitat înaintarea unităților sovietice. Bateria „Tirpitz” „*nu putea fi dezarmată*”. Avea un sistem genistic foarte puternic de apărare. Nu existau forțe disponibile pentru atacarea bateriei germane. Dacă s-ar fi declanșat un atac din parte forțelor române s-ar fi ajuns la „*o luptă sângeroasă și de durată, care ar fi costat multe vieți, multe distrugerii pe litoral și Divizia ar fi fost împiedicată complet de la noua misiune*”.³⁷ Ordinele de la Marele Stat Major permiteau trupelor germane să părăsească regiunea. Nu puteau trece în Muntenia; în funcție de poziție puteau fi dezarmate sau alungate în Bulgaria; reținerea militarilor dezarmați.

Evaluând evenimentele din 25 august 1944 din perspectiva strategico-politică din Dobrogea membrii comisiei au concluzionat analizând argumentele generalului Ionașcu că hotărârea sa de a impune plecarea forțelor navale și terestre germane din Constanța, „*fără luptă, a fost impusă de configurarea dispunerii forțelor, de raportul favorabil germanilor, de cerințele ordinilor superioare*”.

De altfel raportul subliniază că plecarea flotei germane s-a datorat, fără dubiu, executării ordinelor primite. Comisia nu a depistat intenții de colaborare cu germanii, ci o poziție de desprindere de fostul aliat „*și alăturarea cu sinceritate de eroica armată sovietică*”.³⁸

Partea a doua a Raportului analizează evenimentele de pe Dunăre și litoralul maritim între Vâlcov și Sf. Gheorghe. Documentul sintetizează acțiunile principale din noaptea de 23/24 august 1944, și cursul zilei de 24 august 1944 în sectoarele Sulina, Vâlcov, Chilia, Ismail, Galați. Evaluând evenimentele, ordinele și activitățile derulate, Raportul conchide: subordonarea față de germani nu a ridicat probleme la Dunăre, valoarea foștilor aliați era slabă.

Ordinele primite s-au executat „*cu strictețe și bună credință*” cum cerea armistițiul. Excepțiile constatate s-au datorat problemelor tehnice la transmisiuni, zonei geografice speciale a Deltei. Este nominalizat monitorul „Brătianu”, care a ripostat la atacul aviatic sovietic, deși semnalase că era navă românească. Cu toate

³⁶ *Ibidem*, p. 251.

³⁷ *Ibidem*, p. 252.

³⁸ *Ibidem*, p. 253.

că unitățile române nu au mai ripostat, atacurile sovietice au provocat pierderi materiale, în nave scufundate și oameni. Cercetările „*ample și amănunțite*” n-au constatat pe Dunăre vreo încercare de cooperare cu fostul aliat împotriva forțelor sovietice.³⁹ Plecarea navelor germane în amonte până pe 25 august 1944, ora 17.00, când a venit ordinul de dezarmare, s-a circumscris precizărilor declarației guvernului că se pot retrage dacă sunt neagresive. Documentul a reținut problemele legate de armistițiu despre care sovieticii precizau că n-au cunoscut.

Faza a II-a pe Dunăre este diferită decât cea de la Constanța. În principal misiunea a constat în capturarea navelor germane care aflau între Tulcea - Baziaș și retragerea unităților de infanterie marină din Delta Dunării.

Conducerea Forțelor Fluviale a îndeplinit ferm ordinul de strângere a tuturor mijloacelor de plutire la malul stâng al fluviului între Piuș Pietrii – Călărași, trupele germane ne mai având mijloace de trecere în Muntenia. Pe fluviu s-au capturat sute de nave. S-a cooperat cu forțe sovietice în operațiunile de transport și trecerea fluviului, la dezarmarea trupelor germane în sudul Munteniei și la Porțile de Fier. Raportul subliniază că „*nu s-a constatat nici un act de ostilitate contra unităților sovietice*”. S-au evitat acțiunile care puteau fi interpretate potrivit armistițiului. Toți militarii „*de la soldat până la general, au dovedit complet bună credință și perfectă loialitate în aplicarea armistițiului*”.⁴⁰

Raportul se încheie cu concluzii generale. Sintetizăm: Marina Regală în baza documentelor emise în seara zilei de 23 august 1944 au încetat complet în noaptea de 23/24 august 1944 operațiunile militare cu trupele sovietice. Măsurile adoptate înainte de ordinele transmise de eșalonul superior „*dovedesc neîndoios gradul superior de înțelegere a situației create prin declararea armistițiului*”.⁴¹ S-au evitat ferm „*acte, gesturi, manifestări ce s-ar putea interpreta ca fiind contrare armistițiului*”.⁴² Nu s-a constatat cooperarea cu trupe germane după 23 august 1944. S-a adoptat de partea română o atitudine „*strictă și energică, amenințarea cu represalii și utilizarea forței au impus germanilor respectarea angajamentului declarat de guvernul român*”. S-a respectat decizia cuprinsă în Comunicatul guvernului din 23 august 1944 că unitățile germane se pot retrage în liniște „*cu condiția categorică de a nu fi agresive*”. Raportul rezumă că plecarea navelor germane din portul Constanța „*s-a produs în urma unui act de comandament, lămurit prin justificările aduse și având la bază numai considerațiuni de ordin strategico-tactic*”.⁴³ Comisia Mihail Lascăr încheie expozeul cu aprecierea că alte interpretări ating „*buna credință, loialitatea, sinceritatea și onoarea nu pot fi puse în discuție*”(Sic).⁴⁴

Analiza evenimentelor din zilele de 23-26 august 1944 vine să explice, să confirme și să întărească nevinovăția lui Horia Macellariu. Evenimentele îl așează

³⁹ *Ibidem*, p. 259.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 261-262.

⁴¹ *Ibidem*, p. 262.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 262.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 263.

în comandamentul unit al marilor unități de la Constanța, care a avut o atitudine unitară privind respectarea ordinelor superioare în cazul plecării trupelor germane și salvarea portului și a orașului Constanța.

Perioadele de anchetă pentru Horia Macellariu au fost grele, stresante și incriminatoare. Bunăoară a trebuit să lămurească de ce a avut decorații germane. A explicat și a reușit să elimine acuzațiile de „*filogerman*”. În acele zile contraamiralul Macellariu a fost izolat de mulți colegi care s-au temut de posibile consecințe, de Marina Regală pe care a iubit-o și servit-o cu patriotism desăvârșit. Spre onoarea lor membrii celor două comisii de anchetă au dat dovadă de maximă corectitudine. Nu s-au lăsat intimidați, au prezentat și interpretat evenimentele în conformitate cu adevărul evident, au apărat demnitatea contraamiralului Horia Macellariu, prestigiul Marinei Regale și al Armatei României.

Rămâne însă întrebarea la care istoricul trebuie să răspundă: De ce numai contraamiralul Horia Macellariu a fost dorit intens de șefii sovietici din Comisia Aliată de Control cercetat și judecat pentru evenimentele din zilele de 23-25 august 1944 de la Constanța?

Explicațiile se află în misiunile îndeplinite cu succes în Marea Neagră la comanda Escadrilei de Distrugătoare și a Forțelor Navale Maritime între 26 ianuarie 1942 – 2 septembrie 1944. Comandanții ruși l-au urât pe Horia Macellariu, pe care n-au reușit să-l învingă. După intrarea trupelor sovietice în Constanța s-au manifestat față de Horia Macellariu cu aversiune și dușmănos. Pentru a înțelege contextul trebuie avut în vedere că trupele sovietice după intrarea în România au aplicat politica învingătorului cu comportament discreționar.

Cazul Horia Macellariu este unic. Este însă exemplul din multe altele de imixtiune a ocupanților sovietici în treburile interne ale României, care nu s-a finalizat conform dorinței lor.

*REGARDING THE INVESTIGATION OF REAR ADMIRAL HORIA
MACELLARIU FOR THE EVENTS OF AUGUST 23-26, 1944 IN CONSTANȚA
-abstract-*

Key Words: August 23; 1944; Constanța; investigation; Horia Macellariu

The study analyses the events of August 23-26, in Constanța, as well as the role played by Rear Admiral Horia Macellariu. At the request of the Allied Commission of Control (Soviet), Horia Macellariu was the only Great Unit Commander investigated for not fulfilling the conventions of the truce. Both the criminal investigation board as well as the two commissions, made up of generals and admirals, found Horia Macellariu not guilty.